

Sota ja Jumalan kuva

Kirkolliskokouksen avauspuhe 3.5.2022

Arkkiepiispa Tapio Luoma

Venäjän aloittama sota Ukrainaa vastaan on varjostanut kulunutta kevättä. Toisen maailmansodan jälkeen vakiintunut turvallisuus- ja vakausjärjestelmä Euroopassa on tullut tiensä päähän, kun Venäjä haluaa saada itsenäisen Ukrainan kontrolliinsa. Enää ei voi luottaa siihen, että suurvalta kunnioittaisi suvereenien valtioiden välistä sopimusjärjestelmää, joka on kannatellut rauhaa maanosassamme.

Sota kylvää tuhoa

Toisen maailmansodan jälkeen valtioiden välisiä rajoja on muutettu sotatoimin vain yksittäistapauksissa. Aiemmin valloitusodot olivat paljon yleisempiä. Esimerkiksi vuodesta 1816 vuoteen 1945 maailmankartalta hävisi valtio keskimäärin joka kolmas vuosi. Noin neljäsosa kaikista tuolloisista valtioista koki väkivaltaisen lopun, kun niiden pääkaupungit vallattiin ja niiden alueet liitettiin toiseen valtioon. Tässäkin katsannossa viimeiset vajaat kahdeksankymmentä vuotta ovat olleet ainutlaatuista rauhan aikaa erityisesti Euroopassa. Vain Jugoslavian hajoamissodat 1990-luvulla ovat himmentäneet tätä kokonais kuvaa.

Det övriga Europas svar på Rysslands krigshandlingar har varit förvånansvärt samstämmigt. De chockerande bilderna från stridsområdena avslöjar grymma handlingar, som i vissa bedömningar sägs motiveras av ett systematiskt folk mord. Bakom Rysslands handlingar ligger en historisk bild som baserar sig på förvrängning, förnekande av fakta och en nostalgisk beundran av svunna tider. Stark kritik har också riktats mot den ryska ortodoxa kyrkan och dess ledning, som genom sin egen religiösa förkunnelse har gett sitt fulla stöd för landets krigshandlingar i Ukraina.

Sodat ovat aina julmia ja aiheuttavat valtavaa kärsimystä. Ne tuhoavat ihmisiä, yhteiskuntia ja ympäristöä. Hinta, jota sodan aloittaneen osapuolen mielenmaisemassa pesivästä voimantunteen ja katkeruuden yhdistelmästä joudutaan maksamaan, on hirvittävän suuri. Kansainvälisillä sopimuksilla on koetettu paitsi estää sotien syttymistä myös luoda pelisääntöjä siihen, miten esimerkiksi sotavankeja ja miehitetyille alueelle jäänyttä siviiliväestöä pitää kohdella. Sota Ukrainassa on jälleen kerran osoittanut, että näistä pelisäännöistä ei vihanpidon hurmassa välitetä alkuunkaan.

Mitä sota tekee ihmiselle?

Ukrainan tapahtumia on analysoitu monesta näkökulmasta. On luotu historiallista perspektiiviä Venäjän ja Ukrainan menneisyyteen. On tarkasteltu poliittisten ja muiden ideologisten taustatekijöiden merkitystä. Sotilaalliset analyysit puivat joukkojen liikkeitä, voimatasapainoa, aseistuksen luonnetta ja tulevien vaiheiden todennäköisyyksiä. Tarkastelukulmia yhdistää halu ymmärtää, miten tilanteeseen on päädytty, mihin hyökkääjä pyrkii ja millaisia menestymisen edellytyksiä sodan osapuolilla on.

Ur olika synvinklar finns det en insikt om att kriget orsakar lidande och död. Men just den här kärnan i krigets verklighet är svår att hantera direkt, i all dess omfattning. Kriget innebär inte bara ett sammanbrott för freden, de politiska fredsanskränkningarna och de diplomatiska lösningarna. Det innebär på många sätt också ett sammanbrott för mänskligheten. Vi måste fråga oss vad kriget gör med människorna; med dem som deltar i kriget, dem som lever mitt i krigets fasor och dem som har flytt? Vad gör kriget med oss som nu följer händelserna via medierna och känner den ångest som situationen ger upphov till? Vad gör kriget med kommande generationer, ännu ofödda ukrainare, ryssar, andra européer? Mera teologiskt uttryckt: vad gör kriget med Guds avbild?

Ajatus ihmisestä Jumalan kuvana nousee Raamatun alkulehdiltä, ensimmäisen Mooseksen kirjan ensimmäisen luvun luomiskertomuksesta. ”Jumala sanoi: »Tehkäämme ihminen, tehkäämme hänet kuvaksemme, kaltaiseksemme...” (1 Moos. 1:26) Mitä tarkoittaa, että ihminen on Jumalan kuva? Raamattu ei avaa tätä tyhjentävästi. Teologit ovat nähneet siinä viittauksen ihmisen luotuisuuteen, hänen älyllisiin kykyihinsä tai hänen moraaliseen vastuuseensa toisista ihmisistä ja muusta luomakunnasta. Jumalan kuvan on arveltu tarkoittavan sitäkin, että ihmisellä on kyky olla vuorovaikutuksessa Jumalan kanssa, kuulla Jumalan puhuttelu ja vastata siihen. Erilaisia näkemyksiä ihmisestä Jumalan kuvana yhdistää paljolti ymmärrys siitä, että ihmisellä on mittaamaton arvo, suorastaan jumalallinen arvo. Jumalan kuvan turmeleminen on myös ihmisen arvon mitätöimistä.

Sota vahingoittaa Jumalan kuvaa

Sota turmelee Jumalan kuvaa useammalla tavalla. Ensinnäkin mitätöityy niiden ihmisarvo, jotka joutuvat suoraan sodan runtelemiksi. Kuolema, läheisten menettäminen, haavoittuminen, vammautuminen sekä kodin ja omaisuuden tuhoutuminen ovat tragedioita. Nämä murhenäytelmät eivät ala vasta siinä vaiheessa, kun sodan ensimmäiset laukaukset ammutaan. Usein niitä on edeltänyt kenties pitkäänkin jatkunut tulevan hyökkäyksen kohteena olevien mustamaalaaminen, suoranainen demonisointi. Vastustajan ihmisarvo pitää nujertaa ensin sanojen avulla, jotta se voitaisiin sen jälkeen mitätöidä sotakoneiston voimalla. Jo tässä vaiheessa sodanlietsojat voivat kokea tarpeelliseksi vedota uskonnollisiin perusteisiin. Tyranniin oivallus nimittäin on, että väkivalta on helpommin hyväksyttävissä, kun se ensin perustellaan uskonnollisesti.

Viime vuosina Suomessakin paljon huomiota saanut vihapuhe voi pahimmillaan johtaa siihen, mitä olemme nähneet Venäjän hyökkäyssodan taustalla. Järjestelmällinen kaunaa ja ylenkatsetta tihkuva retoriikka, jota on viljelty jopa valtiollisissa medioissa, on nyt muuttunut sodaksi. Sanoilla on merkitystä, ja yhteiskunta, joka ei ota sanojen mahtia vakavasti, on vaarassa antaa luvan vihaisten sanojen paisua vihaisiksi teoiksi. Apostoli Jaakob muistuttaa: *"Kielellä me ylistämme Herraa ja Isää, ja sillä me myös kiroamme ihmisiä, Jumalan kuvaksi luotuja. Kiitos ja kirous lähtevät samasta suusta. Tämä ei käy!"* (Jaak. 3:9-10)

Toiseksi sota koettelee myös sitä käyvien ihmisyyttä – niidenkin, jotka joutuvat oikeutetusti puolustamaan omaa maataan. Kristillisessä teologiassa tunnettu oikeutetun sodan käsite korostaa kahta seikkaa, joiden vallitessa aseisiin tarttuminen on hyväksyttävää. Puolustussodan täytyy ensinnäkin olla ainoa vaihtoehto rauhan saavuttamiseksi, ja toiseksi tällaisen puolustautumisen aiheuttama kärsimys ei saa olla suurempi kuin hyökkääjän sotatoimien aiheuttama kärsimys.

Oikeutetun sodan määritelmässä kynnys puolustussodan hyväksyttävyydelle on nostettu tarkoituksella korkealle sen vuoksi, että myös puolustautuva osapuoli joutuu sodassa tinkimään jostakin omassa ihmisyydessään. Hänenhän on itsensäkin oltava valmis aiheuttamaan kuolemaa. Hyökkäyksen uhrin joutuvat tunnistamaan itsessään vihan ja katkeruuden, joihin hyökkääjän viha ja katkeruus heidätkin pakottavat. Aggressio levittää aggressiota. Riippumatta siitä, onko kyseessä hyökkääjä vai puolustaja, sota suosii valheita, joihin se houkuttelee jokaista. Totuuden katoaminen ajaa ihmisyyden haaksirikkoon.

Kriget skadar människovärdet inte bara hos dem som har blivit attackerade. Också det mänskliga hos dem som representerar den angripande parten lider när angriparen gör sig skyldig till förstörelse som inte har något berättigande. Sorgen över närstående som döds i kriget är bottenlös också i det land som gjort sig skyldigt till attacken. En hel stat kan hamna i en ond cirkel av fruktansvärda gärningar och det tar flera generationer att ta sig ur den cirkeln. Kriget sätter sina spår också hos dem som ännu inte ens har fötts.

Sodan pitkä varjo

Sotatoimet Ukrainassa eivät ulotu meille Suomeen asti. Silti sota vaikuttaa meihinkin. Helmikuun 24. päivän jälkeen myös meidän kollektiivisessa mielenmaisemassamme on tapahtunut muutos, jossa levottomuus, huoli ja pelko ovat läsnä. Sota on riistänyt meiltä ajatuksen ja kokemuksen Euroopasta, jossa vallitsee rauha ja valtioiden välinen rakentava vuorovaikutus. Itäisen naapurimaamme hyökkäys Ukraina koettelee myös meidän suomalaisten ihmisyyttä. Tyrmistys

ja viha käsittämättömän epäoikeudenmukaisuuden tapahduttua houkuttelevat halveksimaan kaikkea venäläistä ja jopa venäläisiä. Tämä ei tietenkään ole oikein.

Sota on uhka ihmisarvolle ja ihmisyydelle. Sodassa ei ole sivustakatsojia. Sota turmelee Jumalan kuvan. Se jättää pysyviä arpia, joita ei voi peittää, ja vammoja, jotka kiusaavat pitkään. Sodan onnettomuuksiin kuuluu vielä sekin, että lähelle tullessaan se varastaa kaiken huomion niin, että kaikki muu kärsimys helposti unohtuu. Tälläkin hetkellä sodat aiheuttavat tuhoa eri puolilla maailmaa. Nälänhätä uhkaa miljoonia ihmisiä, kun kuivuus vaivaa, kylvöt eivät onnistu ja ruuankuljetusketjut katkeavat. Luonnonmullistustenkaan aiheuttama hätä ei ole kadonnut maailmasta mihinkään. Jumalan kuva on uhattuna eri puolilla maailmaa, ja avuntarve on todellista edelleen sekä lähellä että kaukana.

Den kristna kyrkans uppgift i denna värld som präglas av hat är att rikta människors blickar mot Gud och Guds avbild. Vi måste om och om igen fråga oss vad kriget gör med oss människor. Även om kriget släpper mörkrets makter lösa är det inte rätt att demonisera människorna. Problemet ligger mycket djupt när människor, som är skapade till Guds avbild, förorsakar förstörelse för andra människor, som också är skapade till Guds avbild. I detta sammanhang är det på sin plats att tala om synden.

Yhdessä kohti sovintoa

Kristillisen kirkon tehtävänä on myös julistaa sovintoa ja toimia eri tavoin sen hyväksi. Kun sota Ukrainassa päättyy, sen kirkoilla on edessään suuri ja vaikea tehtävä, kun niiden odotetaan rakentavan sovintoa ja rauhaa. Kirkot voivat tarjota luontevan tilan sodan aiheuttamien traumojen käsittelemiseksi ja ihmisyyden vahvistamiseksi. Sama tehtävä odottaa myös Venäjän kirkkoja, erityisesti sen suurta ortodoksista kirkkoa. Sen soisi aikanaan tekevän tiliä siitä, miksi sen johto lietsoi sotaa ja unohti, ettei minkään valtion suuruus perustu sotilaalliseen mahtiin vaan siihen, miten kirkkaasti Jumalan kuva siinä näkyy.

Kristillisten kirkkojen tehtävänä on myös korostaa yhteisvastuullisuutta. Yhtäkään kansaa tai yhtäkään ihmistä ei saa jättää yksin. Jumalan kuvan kirkastaminen on aina yhteinen tehtävä. Sotaa paenneet ukrainalaiset on toivotettu tervetulleiksi muihin Euroopan maihin. Näin sota on paljastanut myös ihmisyyden jalompia piirteitä. Euroopan valtiot joutuvat myös jatkossa miettimään, miten ukrainalaisia tuetaan ja kuinka maan jälleenrakennus saadaan toteutettua. Sodan päättymiseen jälkeen alkavissa talkoissa myös suomalaisten panosta tarvitaan.

Hyvät kirkolliskokousedustajat. Sodan vaivaamassa maailmassa kristillisen kirkon tehtävänä on tuoda toivoa. Sanoma Jumalasta, joka on luonut jokaisen ihmisen arvokkaaksi ja ainutlaatuiseksi, omaksi kuvakseen, on itsessään toivoa vahvistava. Tällä viikolla me olemme koolla ohjataksemme päätöksillämme oman kirkkomme elämää. Juuri tällaisena aikana tarvitaan kirkkoa, joka korostaa ihmisarvoa sen syvimmissä ulottuvuuksissaan. Kirkon näkökulmasta ihmisarvo ei perustu ihmisten keskinäisiin sopimuksiin, jotka joku osapuoli voi halutessaan rikkoa. Se ei perustu uskonnollisiin, etnisiin tai kulttuurisiin piirteisiin, jotka kukin voi jaotella oman mielensä ja oman taustansa mukaisesti huonompiin ja parempiin. Kirkon uskon mukaan ihmisarvo perustuu siihen vakaumukseen, että Jumala on luonut ihmisen omaksi kuvakseen. Tätä vakaumusta älköön mikään vihanpito tai sota vähääkään himmentäkö.